

Vita a város- esztétika kérdéseiről

Sokszor felvetődött bennem az a kérdés, hogy az Alföld eredeti építészanyagát, az égetett téglát miért nem tükrözik épületeink. Hamis hővezetési malteroszlopok, félpillérek és párkányok díszítik omladozó épületeink homlokzatát. Legutóbb hollandiai utazásaim során még jobban meggyőződtem feltevésem helyességéről. Hollandia természeti adottsága síkság, építészanyagát azonos a miénkkel; égetett téglát. Városaik emlékeztetnek a Dóm tér és az Aradi várutáni tere téglaburkolatú épületeire, az egyszerű felépített épületet többé nem kell tatarozni. Ismerem a választ: sokba kerül. De nem többé, mint a tízévenkénti tatarozás.

Megmaradva a parkoknál és a tereknél és az ezeket körülvevő épületeknél, Szeged igen változatos pihenőhelyekben. Különös varázsa van a Klauzál térnek. Valahányszor a Lechner téren járok, mindig elbűvöl a tenyérnyi kis kápolna.

Felesleges tovább sorolni az érdekesebbnél érdekesebb tereket, látni, hogy a tanácsrendezési szándéka párosul az anyagi lehetőségekkel. S még egy gondolat: figyeljük meg a tereket esti világításban. A sötét ég mennyire kiemeli az épületek szépségét! Különösen a MÁV igazgatóság épülete rendkívül szép az Annakútnál.

A színek gazdagságával

A foghíjas telkek beépítése után új városrészek bontakoznak ki Szegeden. A patrióta büszkén tekint szét Odessza és Tarján épületei között. Pillanatnyilag nehéz eldönteni a kapitalista és a szocialista társadalom építészeti arculatát.

A futószalagon gyártott blokkházak (hogy egyre gyorsabban és több lakás épüljön) monoton formajellege, sajnos, domináns lesz. Ha már égetett téglával nem burkoljuk az épületek falát, színekkel kell a modern architektúrát gazdaggá és változatosá tenni.

A háború óta egy lényegében architektikus és alakító színezés kezd kialakulni Európában építészeti területen. Nem új lépés ez a történelemben: a Babel tornya, a görög márvány templomok — szinte hihetetlen! — festve voltak. A középkor szintén nagy súlyt helyezett az épületek színes kialakítására. A szín segítségével az épületek külső és belső hatását csodálatosan megváltoztathatjuk. A korszerű színdinamikát, a szín téralakító kérdéseit építészünk jól ismerik. Papp Gyula merész, szinte lehetetlennek látszó kérdést tett föl a Művészklub tagjainak: Hogyan lehetne Szeged színkarakterét megadni? Köztudott, hogy Győr, Pécs, Miskolc, Szeged stb. új városnegyedek közt alig van különbség. Alig van sajátos karakterük. Talán színben karakterisztikussá tehetnénk Szeged modern negyedeit. A kérdés országosan is meg-

Az egyhangúság ellen

Egységes számadást

Szeged színkarakterét tudományos kutatás, felmérés alapján meg lehetne oldani. Színpreferenciális vizsgálatokkal a lakosság érzékenységét, színekkel való megismerhetjük. Természetesen a környező etnikum, néprajzi tájegység színeként, a tápi színek (jelenleg felmérés folyik), a népi építkezés kolerja, vagy a fellelhető fazekasság, szűrők, papucskok színeként domináns lehetne a karakter kialakításában. Tarján, Odessza és Móraváros épületein a környékbeli és a helyi hagyományok színkarakterét az architektúrán alkalmazni kellene.

Néhány általános színtéralkító kérdést érdemes volna már most népszerűsíteni. Pl. tiszta, egyforma, erős, világos színtónusok válogatás nélkül egymás mellé helyezve elviselhetetlenek. Sok vörös, némi kékek és tört fehérral, vagy sok kék, kevés vörössel és fehérral nagyon kellemesen hat. Régi épületeken, bútorokon, ládákon ehhez jó példát találunk. Tömegszerű, egyformán elosztott színek lehetetlenek, tarkának és brutálisan kiabálnak hatnak. (Tarján piros-fehér-piros épületein.) Egy színek tömegszerűen kell jelentkezni, mint főszínek, de a többi színt alá kell rendelni. Javasolnám, hogy a tervezők kerüljenek közelebbi kapcsolatba az épületek megtervezésénél a festőművészekkel.

Egy városrész, utca színdinamikáját éppen úgy meg kell komponálni, mint egy korszerű, modern képet vagy színyezetet. A belső térben például egy világosabbra festett fal elé egész nyugodtan helyezhetünk erősebb színű bútort, egy színes ajtót vagy erős tónusú képet. Egy tér karaktere, mint lezárt architektúrális organizmus, szétrombolható, ha nem alkalmazunk egységes színadást. Pl. a Széchenyi téren a járási tanács világas épülete „lyukat” képezett a tér zárt egységén. Szerencse, hogy újból tatarozásnál helyesebben jártak el, Keskeny utcának széles hatást adhatunk világos zölddel, okkerekkel. Az alacsony épületeket kellő színdinamikával magasztalhatjuk. Viszont nagyméretű tér sötétebb, meleg színskálával meggitettebbé tehető. (Rossz példa a Marx tér bőrtőnépülete.) Összefoglalva: színfokozatok, éppúgy, mint a színpárosítások, képesek jellegzetes hangsúlyt és karaktert adni, az épület formájának. Képesek őket összhangba hozni a fizikai környezettel és a tájjal. A színdinamikával és a szín téralakító erejével lehetséges az épületcsoportok külsejét megkülönböztetni, közelebb hozni, arányaitak kibangsúlyozni, vagy optikai módon megváltoztatni. Színekkel, váltakozó és ellenté-

tes színhatásokkal, a világosság fokozatai által megváltoztathatjuk a funkcionális, strukturális és konstruktív megoldások oly gyakori egyformaságát. Egyik vagy másik épületet kiemelhetjük a környezetből, egészen monumentális hatásúvá.

Aba-Novák freskója

Közismert, hogy nagyobb irodalmi alkotások színpadra vitelénél a kor, a társadalom és egyén kívánalmainak megfelelően a művet többféle, gyakran ellentétes aspektusokból ábrázolják. A sok közül csak Madách Tragédiáját említeném. Talán Lucifer a legproblematisabb figura. A 30-as években kajánul kacagó vörösruhás Összellemekeként, majd zöld kosztümben a józan nyugalom, a legutóbbi tv-filmben pedig fehér ruhában — számomra pl. rendkívül szimpatikus — alakításban jelent meg. Ami legérdekesebb: az eredeti szöveg mindig csorbát szenved. A fentiek analógiájára — számomra is szokatlan — a történelemben úgy tudom nincs példa erre, mégis felvetem a kérdést: a Hősök kapuján levő Aba-Novák freskót nem lenne-idősebb restaurálni? Aba-Novák Vilmos teljes rehabilitációját nyert a Nemzeti Galéria kiállításán. A Hősök kapuján levő freskó tudomásom szerint megmenthető. A kifolyt szemű iszonyó áldozatok, katonák, a hazátartókat sirató asszonyok a hazai és külföldi szemlélőt feltétlenül a béke oldalára állítják. Horthy és Zadravecz képe nincs szerves összefüggésben a főtémával, éppen ezért elhagyhatók a restaurálás során. Szeged egy másik turisztikai látványossága lenne a Dömötör-toronyban levő másik Aba-Novák freskó, a torony kapujának a turisták számára való megnyitásával.

Cs. Pataj Mihály

Dobozy Imre:

Újra lehet kezdeni

28.

Sitkény jön a cselédházak felől, degeszre tömött vászontarisznyát lóbal. Amint megpillantja a még mindig négykézláb álló Dornicsot, a ki-lárt kapu szárnyába kapaszkodik, be-rog a térde. Badalik azonban elébe siet, karon kapja, feltuszkolja a sze-kérre, te mégy, ez az állat elbánt magával. Meleg kabát sincs rajtam, és a zsebemben egy krajcár... Moz-gás, ne kezdj te is, de azt megmon-dom, a lovakra vigyázz, mert lenyü-zom a pofádrol a bört. Sitkény hallgat, szélütöten ül a bakon, fogja a vászontarisznyát. Gondolom, elke-seredetten átkozza szolgálatkész fe-jét, maradt volna otthon, ha már 'el-pucolt. Indulás, mondja a báró, a hintoához megy, nem nézve senkire. Vasderesét Sitkény szekere mögé kö-tik, a saroglyához. Az öreg inas sza-lad ki a kastélyból, kezében szíjjal átkötött, fekete bőrönd, vékony fe-kefe felöltője lobog rajta, mint a pa-lást, méltóságos uram, méltóságos uram, Gáldy kidugja fejét a hinto ablakán. Nem, mondja kurtán, a te korodban maradjon az ember, ahol van. De méltóságos uram, hogy is lenne az, nélkülüm... öltözni se tet-szett egyedül, még soha, méltóságos asszonyom, ne tessék engedni... A báró int, a kocsis a lóvak közé csattint. Bodalik görnyedten áll a fel-járó előtt, kalapja a kezében. Kisüt a nap, a víztorony bádorgatja fehé-ren ragyog. A szekerek csikorogva gázolják a sárga kavicsot, itt nem volt szabad szekérnek bejárni, min-den reggel gereblyézték az utat, a vasderes nyerít, rángatja a saroglyát. A két csendőr lépésben követi a

A felszabadító harcok krónikája

Felszabadul a Tiszántúl

Horthy sikeretelen kiug-rási kísérlete után a 46. had-sereg is megújította támadá-sát, és október 22-ig elérte a Csongrád—Baja vonalát. E-zel kedvező helyzet alakult ki a hadműveletek kifejlesz-tésére Budapest irányába.

A német főparancsnokság látta, hogy a „Dél” had-segcsoporthoz helyzete katasz-trófálissá vált és intézkedése-ket tett annak elhárítására. Friessner vezéreredes még Debrecen elvezetése előtt megkapta Hitler október 17-én kelt „Vezéri parancs”-t, amely feladatát szabta: „Híusítsa meg az ellenség-nek azt a szándékát, hogy a hadseregcsoporthoz délről, dél-keletről és az Erdős-Kárpát-okból mért koncentrikus csapással megsemmisítse”.

Friessner a parancs értel-mében október 19-én reggel a IV. páncélos hadtesttel Kisújszállás és Mezőtúr irá-nyába csapást mért az 53. hadsereg védelmére a szol-noki hídfőből. Támadásával erőket elvonására akarta kény-szeríteni a 2. Ukrán Front parancsnokságát Debrecen alól, illetve a nyíregyházi irányt szándékozott teher-mentesíteni. Ezt is el kezdeti eredményeket, de eredeti szándékát nem tudta meg-valósítani. Malinovszkij marsall ugyanis a jobb szárnyról korábban átcsoportosított 7. gárdahadsereg-gel és a 6. gárdá harcokci-hadsereggel megerősítette a szolnok irányt. Ezek a csa-patok október 26-ig nem-csak felszámolták a német támadás következményeit, hanem a hídfőből is kiver-ték az ellenséget, és Tisza-füredtől Csongrádig szilár-dan tartották a Tisza vona-lát.

A szolnok irányban ki-fejlett erőfeszítésekkel egy-idejében a németek heves harcokat kezdték Nyíregy-háza térségében is, hogy a város visszafoglalásával le-hetővé tegyék a Wöhler-had-műveleti csoport kivonását a Tisza mögé. Friessner ok-tóber 20-án elhatározta, hogy a III. páncélos hadtesttel Hajdúdorog—Hajdúnánás körzetéből csapást mér Nagyálló irányába, s

ugyanerre utasította a visz-szavonuló 8. hadsereg XXIX. hadtestét is, amely Nyír-bátor—Máriapócs vonalát érte el. Polgárnál ugyanakkor a IX. magyar hadtestnek kel-lett aktív harctevékenységet kifejtenie, a Tiszáig jutott szovjet csapatok ellen.

A csapás október 22-én délután kezdődött, s másnap éjjel 1 órakor Nagyálló körzetében találkoztak a ke-letről és nyugatról támadó német csapatok. Ezt a sikert nem volt nehéz elérniük. A visszavonuló 8. hadsereget üldöző 27. hadsereg ugyan is a nehéz erdős-hegyes tere-pen nem érte el a számára kijelölt terepszakaszt, így közte és a Plijev-csoport kö-zött egy nyitott folyosó ma-radt, amelyben szinte aka-dálytalanul nyomulhattak be a német csapatok. Ennek következtében az ellenség Plijev tábornok 3. hadtestét elvágta a főerőktől, és Nagy-álló—Újfehértó—Hajdúdo-rog szakaszon új arcvonalat alakított ki.

Nehéz helyzetbe kerültek Plijev tábornoknak a hetek óta tartó harcokban elfáradt és megfogyatkozott csapatai. Az ellenség minden erejét megfeszítette, hogy bekerít-sse a százúzza őket és vissza-verte a közeledő 27. hadse-reg támadását is.

Malinovszkij marsall azt a feladatot állította a lovas-gépesített csoport és a 27. hadsereg elé, hogy kívülről és belülről támadva törjék át az ellenség arcvonalát.

A Plijev-csoport október 24-én erői egy részével el-hárította az ellenség ismételt rohamait, két hadosz-tályával pedig Nyíregyháza körzetéből csapást mért Nagyálló és Hajdúdorog felé. A 27. hadsereg ugyan-akkor délkeletről, délről és délnyugatról támadott Nyír-egyháza irányába. Az együt-tes tevékenységnek az ellen-séges arcvonal feldarabolá-sát kellett volna eredmé-nyeznie. A támadás azonban nem járt sikerrel. A hallat-lan szívóssággal védekező német csapatok súlyos vesz-tesek árán megfúfították és a lovas-gépesített csoport és

a 27. hadsereg egyesülési kí-sérletét. A helyzet óráról órára feszültebbé vált.

Malinovszkij marsall ok-tóber 24-én éjjelkor új pa-rancsot adott: Nagyálló el-lenl támadásra utasította a 27. hadsereget és a lovas-gépesített csoportot. A szov-jet csapatok ezúttal is soro-zatosan rohamozták az el-lenség védelmét, de erőik nem bizonyultak elegendő-nek a feladat végrehajtásá-ra.

Még három napja folytak a sikertelen kísérletek, mi-kor Malinovszkij marsall október 26-án éjjel 1 óra után utasította Plijev tá-bornokot: „a 3. gárda légi-deszant-hadosztályt és a 3. harcokcidandárt hagyja vissza Nyíregyházán körkörös védelemben, és összes többi erővel 44. X. 26-án 20.00-kor a 27. hadsereggel való egyesülés céljából mér-jen csapást Nagyállóra”.

Plijev altábornagy három hadteste 26-án délután kez-dte meg a parancs teljesítését. Súlyos harcokban kitörték a gyűrűből és 27-én Balkány térségében összpontosultak. A kitörést Nyíregyházán biztosító 3. gárda légide-szant-hadosztály ugyanaz nap Geszteréd körzetébe vonult vissza.

Nyíregyháza az ellenség kezébe került. A „Dél” had-seregcsoporthoz végül is kiero-gesített csoport és a 27. hadsereg a visszavonulás le-hetőségét a Tisza mögé. Eközben olyan jelentős vesz-teéseket szenvedett, hogy Friessner vezéreredes Gu-derianhoz intézett levelében megállapította: „a hadsereg-csoport helyzete válságos”. Újabb csapatokat és fegyve-reket kért, mert „ellenkező esetben lehetetlen a Tisza vonalának védelme”.

A visszavonuló ellenséget üldöző szovjet csapatok ok-tóber végéig befejezték a Tiszántúl felszabadítását. Ezzel területi bázist terem-tettek a demokratikus mag-yar államalakítás megvalósítá-sára, és a dolgozó nép új honfoglalása számára.

TÓTH SÁNDOR
alezredes

menetet. József csak áll, fogja fekete bőröndjét, aztán leteszi a kavicsos útra, ráül. Mint akinek nincs többé útja se előre, se hátra. Sajnálom. Talán jobban is mint Dornycot. A törött állkapocs begyógyul, az elta-szítottság soha. Szemmel követi a lassan távolodó kocsi karavánt, ül a hűvösen szikrázó napon, a kései ősz-szel dacoló zöld bokrok között, mint egy csüggedt, öreg, fekete madár.

A cselédek feltámoogatják Dornicsot, vizik a kúthoz. Szaladjatok orvosért, kiabálja valaki. Dornicsné, mihelyt közelről meglátja az ura arcát, elvágódik, nyögve, sovány teste szárazon csattan a földön.

Jó lenne valakit elcsipni a cselédek közül, izennék Klárinak. De mit is? Hogy itt vagyok a közelében, meg nem izenhetem. Élek? Semmi bajom? Ostobaság, nem is ezt kívánom, semmi izenet nem helyettesít-heti Klári ruganyos testének közel-ségét. Düh lobban bennem, az istenit, egyszer sem feküdt le velem, ha itt kellene megdöglönnem ezen az átko-zt szőlőhegyen, kielégítenélül vi-hetném magammal a pokolba ezt az egész, régóta gyöttrő, szomjú megki-vánást, egy lépéssel a beteljesülés előtt. Kiskarácsony, nagykarácsony.

Miért jut eszembe már másodszer ez a dal? Klára nehéz, fehér morré esküvői ruhát tervezett magának, föléje fehér bundát, napokig elbűbe-lődött vele, felül magasan gombolódó, zárt nyakban végződjék-e a ruhája, vagy finom, épp csak sejtető, decens kivágásban, ült a pamlogon, maga alá húzva karcsú lábait, szép vonalú, kemény combja fehéren villogott a szemembe, az asztal telistele saját-kezűleg rajzolt ruhamintával, fehér esküvői szeretőnk, vakítóan fehérét, az egész világ fehér legyen, szánkón suhanunk végig a téren, a Templom utcán, csendő is legyen a lovak nyakában. Ernő drága, ha igazán szeret, gondoskodjék fehér lovarkról, ha másnak nincs, a bárónak van. Maga-nak biztosan megteszi. Egyszer se mondta, hogyan is élünk majd mi ketten, mit csinálunk, miről beszélünk, hová megyünk együtt. Semmi ilyen nem forgott a fejében, vagy ha

igen, nem mondta ki, a tárgyakkal foglalkozott, bútorral, ruhákkal, füg-gönyökkel, étkészletekkel, nem egy-szer gondoltam rá, mi ketten nem is vagyunk olyan fontosak az egészben, mint a kellékek, melyekkel körül-vevesszük magunkat. Félreértett, eltör-zt háziasszonykodás...

Vagy szándékolta, igyekvő csitítása valamj másnak? Örültem szerettem volna a combja közé nyúlni, de rá-ütött nevetve a kezemre, coki fiatal-úr, ez még nem a magáé, a kettőnk számára berendezett kertre nyíló szobában is, ha csak ránéztem a szé-les, masszív rekamiéra, mindjárt vonszolt kifelé, de a szeme nagyra nőt, barna mélye felparázslott. Hü-lyeség. Épp most jut eszembe ezen gondolkodni. Felcsigázó raffineria volt-e az egész? Vagy igazán hozzá-tartozott az általa oly könyörtelenül hangoztatott úrilénységhez? Koldók-tól lefelé... József még mindig a bőröndjén gubbaszt, a mándori révnél feleselnek az ágyúk, a város fe-llett szöke pára leng, mint az emberi lehelet. Gallai fülel, köp egyet.

— Meglátjátok, ezek a ganék be-kerítettek minket. Előlről várjuk az áldást, hátulról jön. Seggünkbe pu-fogatnak, nem is lesz olyan prima hely ez a prészáz.

Géza szomorú.

— Paulo maiorem canamus. Nekem egyre plasztikusabb, hogyan pusztul el, ami volt... Mégis rettenetes, hat-száznyolcvan év után csak úgy el-szekerezni innen, mint az utcára ki-rakott lakásbőröndnek. És ez legalább igazi úr volt. Nekünk most már csak a szurrogátum marad, vasalt ná-d-rága bújít tahók.

Deső vállalt von.

— Ez mindig így volt. Ha a nagy királyt elvitte az ördög, előmerész-kednek a kiskirálvok.

— Micsoda marhaság — mondi-élesen Péstis Járó — kicsi meg nagy-ennek vége, egyenlőség lesz az em-berek között, senki se fog rájuk or-dibálni, az értelem kormányozz-ókat... igen, a kölcsönösen és együt-tesen felismert szükség!

Gallai vigyorg.

(Folytatjuk.)

Sybaris

Az olasz régészeknek há-rom hónappal ezelőtt meg-kezdett ásatási kampányuk során sikerült pontosan meg-állapítaniok a legendás Sy-baris pontos fekvését. Már az utóbbi évek folyamán is intenzív kutatás folyt, an-nál is inkább, minthogy a sybaris-i síkság iparosítási tervet azzal fenyegették a régészeket, hogy egyszer s mindenkorra eltüntetik a görög kolónia nyomait.

Giuseppe Foti professzor, calabriai régészeti főfel-ügyelő most a „Parco del Cavallo” nevű helységben az i. e. I. századból fennma-radt római amfiteátrum romjai alatt a VI. századból származó régi falakat fede-zett fel, s még lejjebb — nyolc méter mélységben —, proto-korinthusi vázakat ta-lált, amelyek valószínűleg az i. e. VII. században ke-rültek oda.

VASÁRNAP,
1969. NOVEMBER 16.